

Mgr Bolesław Howorka
Poznań – AM

PRAWNE UWARUNKOWANIA DZIAŁANIA SYSTEMU DOC@MED W KRAJU I ZA GRANICĄ

Streszczenie

Ustawowym zadaniem każdej biblioteki, mającej status zakładu publicznego, jest udostępnianie materiałów bibliotecznych zgodnie z obowiązującymi przepisami ustaw: o bibliotekach i o prawie autorskim. Autor referatu omawia niektóre związane z tematem postanowienia, odnosi się także do regulujących te sprawy przepisów dyrektyw UE. Wskazuje na to, że polskie prawo autorskie nie ogranicza możliwości świadczenia usług bibliotecznych użytkownikom innej narodowości.

Abstract

The access to the library collection is the statutory duty of each library as a public institution (according to the acts about libraries and copyright). The report discuss the legal rules and EU regulation of the access. The conclusion is that library collection is open to foreign users on the same conditions as for Polish.

Ustawowym zadaniem każdej biblioteki, która ma status zakładu publicznego¹ jest obsługa użytkowników², udostępnianie im we wszelkich dopuszczalnych przez prawo formach (prezencyjnie, w drodze wypożyczeń, wykonując dla nich kopie dokumentów - materiałów bibliotecznych i in.) zbiorów materiałów bibliotecznych, prowadzenie na ich rzecz działalności informacyjnej, zarówno w oparciu o zbiory własne, jak też i zbiory innych bibliotek. Pojęcie „materiały biblioteczne” zostało zdefiniowane w ustawie³, warto tu tylko przypomnieć, że są to w szczególności dokumenty zawierające utrwalony wyraz myśli ludzkiej, przeznaczone do rozpowszechniania (a więc dokumenty, utwory, które za zgodą twórcy zostały w jakikolwiek sposób udostępnione publicznie⁴).

Udostępniając swoje zbiory, a także, w ramach współpracy międzybibliotecznej, materiały biblioteczne pochodzące z innych bibliotek, każda biblioteka musi szanować

¹ Nie należy mylić tego określenia z określeniem „biblioteka publiczna”; status zakładu publicznego mają m.in. wszystkie uczelnie publiczne, a więc taki sam charakter mają ich biblioteki – jednostki organizacyjne zakładów publicznych. Patrz także: B. Howorka: „*O statusie prawnym biblioteki – zakładu publicznego*” *Bibliotekarz* 2004, nr 3 s. 16-19

² Art. 4 ust. 1 pkt 2 ustawy o bibliotekach

³ Art. 5 ustawy o bibliotekach

⁴ Art. 6 pkt 3 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych; materiały, które nie zostały rozpowszechnione w rozumieniu powołanej ustawy, to najczęściej materiały wchodzące w skład zasobów archiwalnych, udostępniane w innych zakładach publicznych (w archiwach), w oparciu o przepisy innej ustawy (nie ustawa o bibliotekach, ale ustawa o archiwach)

autorskie prawa osobiste⁵, zasady zobowiązujące do wyraźnego określenia, kto jest autorem dzieła. Dla bibliotekarzy najważniejsze są prawa osobiste twórcy wyrażające się: 1) prawem żądania, aby osoby trzecie wiedziały i uznawały to, że jest on autorem utworu oraz 2) prawem twórcy do zachowania nienaruszalności treści i formy utworu oraz jego rzetelnego wykorzystania. Przestrzegając tych praw twórcy nie wolno dopuścić do sytuacji, w której np. kopiując utwór stanowiący fragment publikacji periodycznej – artykuł, dokona się „podziału”, przekaże użytkownikowi artykuł w częściach i w ten sposób naruszy jego treść i formę, dopuści do nierzetelnego korzystania z utworu (artykuł z zasady jest utworem krótkim, którego każda część jest ważna, nie wolno oderwać, kopiując, informacji o autorach i skąd oni pochodzą, jak i tytułu od właściwej treści i kończącej dzieło bibliografię).

Tu warto przypomnieć (także niektórym wydawcom) treść art. 11 ustawy o prawie autorskim, przepisów mówiących, że prawa majątkowe do utworu zbiorowego, m.in. do publikacji periodycznej (domniemywa się, wg ustawy, że także prawa do tytułu), przysługują wydawcy, natomiast autorskie prawa majątkowe do poszczególnych części tego wydawnictwa, mających samodzielne znaczenie (a więc do poszczególnych artykułów) przysługują ich twórcom.

Bibliotekarzowi nie wolno także naruszyć praw majątkowych twórcy⁶, jego wyłącznego prawa do korzystania z utworu i rozporządzania nim na wszystkich polach eksploatacji⁷ oraz do wynagrodzenia za korzystanie z utworu (monopol autorski). Twórca ma zagwarantowane przepisami ustawy⁸ prawo do wynagrodzenia. Tylko on może wyrazić zgodę, poprzez stosowny zapis w umowie, na to, by przeniesienie autorskich praw majątkowych lub udzielenie licencji nastąpiło nieodpłatnie. I co jest tu bardzo ważne: „*Jeżeli w umowie nie określono sposobu korzystania z utworu, powinien on być zgodny z charakterem i przeznaczeniem utworu oraz przyjętymi zwyczajami*”⁹ (podkreśl. BH). A jaki jest charakter korzystania z dzieła naukowego? Jakie jest przeznaczenie artykułu w czasopiśmie naukowym? Jakie przyjęte zwyczaje obowiązują podczas korzystania przez naukowców z tych utworów? Na takie pytania łatwiej na pewno jest odpowiedzieć bibliotekarzowi – pracownikowi biblioteki instytucji naukowej bądź też pracownikowi nauki, niż prawnikowi. Bo też o tych sprawach muszą decydować korzystający, a nie prawnicy, czy też wydawcy i twórcy.

⁵ Czym się te prawa wyrażają – o tym stanowi art. 16 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych

⁶ Art. 17 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych: „*Jeżeli ustawa nie stanowi inaczej, twórca przysługuje wyłączne prawo do korzystania z utworu i rozporządzania nim na wszystkich polach eksploatacji oraz do wynagrodzenia za korzystanie z utworu*”

⁷ Art. 50 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych

⁸ Art. 43 ust. 1 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych

⁹ Art. 49 ust. 1 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych

Ustawodawca przewidział możliwość ograniczenia monopolu autorskiego, obowiązująca ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych¹⁰ stanowi o licencjach ustawowych na rzecz określonych osób (przepisy o użytku osobistym – art. 23), a także instytucji (m.in. instytucji naukowych i oświatowych – art. 27, jak bibliotek, archiwów i szkół – art. 28 oraz ośrodków informacji i dokumentacji – art. 30), w końcu również z uwagi na ich przeznaczenie (m.in. „prawo cytatu” – art. 29 oraz korzystanie na uroczystościach, imprezach i w czasie ceremonii – art. 31, jak i dla dobra osób niepełnosprawnych – art. 33).

Trzeba wyraźnie podkreślić, że prawo państwa do ograniczenia monopolu autorskiego znajduje swoją podstawę w umowach międzynarodowych, w prawie unijnym. Należy tu wskazać na art. 9 ust. 2 Aktu paryskiego Konwencji berneńskiej dopuszczającego do tego, by ustawodawstwo państwa – sygnatariusza tej konwencji mogło zezwalać na reprodukcję pewnych dzieł w określonych, szczególnych przypadkach, ale jednocześnie zobowiązywało to państwo do stworzenia odpowiednich warunków nie pozwalających na wyrządzenie szkód w normalnym korzystaniu z dzieła, na przyniesienie nieuzasadnionego uszczerbku wynikającym z przepisów prawa interesom twórcy.

Szczególnie ważne są dla nas dyrektywy Unii Europejskiej, a przede wszystkim dyrektywa Parlamentu i Rady Europy 2001/29/WE. W preambule do tego aktu wskazano na możliwość wprowadzenia w ustawodawstwach krajów członkowskich wyjątków i ograniczeń w monopolu autorskim – dla celów edukacyjnych, a także naukowych, ograniczeń na rzecz instytucji publicznych, takich, jak biblioteki i archiwa, do cytowania, na użytek osób niepełnosprawnych i in. (wymienionych w pktcie 34 preambuły). W tej preambule, a pktcie 40¹¹, dopuszcza się wprowadzenie wyjątków i ograniczeń na rzecz niektórych instytucji non-profit, takich, jak ogólnodostępne biblioteki lub inne analogiczne instytucje (np. archiwa).

Art. 5 omawianej dyrektywy dopuszcza do odstępstw od monopolu autorskiego, o którym stanowi art. 2 tego aktu. Przepisy te dopuszczają (w ust. 1) do wprowadzenia ograniczeń w monopolu autorskim w odniesieniu do czynności, które mają charakter

¹⁰ Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych. J.t. w Dz.U. 2000 nr 80, poz. 904; zmiany w Dz.U.: 2001 nr 128 poz. 1402, 2002 nr 126 poz. 1068 i nr 197 poz. 1662, 2003 nr 166 poz. 1610, 2004 nr 91 poz. 869 i nr 96 poz. 959

¹¹ „Państwa Członkowskie mogą uwzględnić wyjątek lub ograniczenie na rzecz niektórych instytucji non-profit, takich jak ogólnodostępne biblioteki lub inne analogiczne instytucje, jak również archiwa. Jednakże powinno to być ograniczone do niektórych szczególnych przypadków objętych prawem do zwielokrotniania. Taki wyjątek lub ograniczenie nie powinien obejmować korzystania w ramach dostarczania przez Internet utworów lub innych przedmiotów objętych ochroną. Artykuł 2 dyrektywy mówi o prawie do zwielokrotniania utworu, podkreślając zasadę monopolu autorskiego: „Państwa Członkowskie przewidują wyłączne prawo do zezwalania lub zabrania bezpośredniego, tymczasowego lub stałego zwielokrotniania utworu, przy wykorzystaniu wszelkich środków i w jakiegokolwiek formie, w całości lub częściowo: a) dla autorów, w odniesieniu do ich utworów; ...”.

przejściowy lub dodatkowy, „które stanowią integralną i podstawową część procesu technologicznego i których jedynym celem jest umożliwienie:

- a) transmisji w sieci wśród osób trzecich przez pośrednika, lub
- b) legalnego korzystania z utworu lub innego przedmiotu objętego ochroną i które nie mają odrębnego znaczenia ekonomicznego, będą wyłączone z prawa do zwielokrotniania określonego w art. 2”.

W ust. 2 tego artykułu znajdują się postanowienia zezwalające Państwom Członkowskim na wprowadzenie wyjątków i ograniczeń w monopolu autorskim, m.in.:

„b) w odniesieniu do zwielokrotniania na dowolnych nośnikach przez osobę fizyczną do prywatnego użytku i do celów ani bezpośrednio ani pośrednio handlowych, pod warunkiem, że podmioty praw autorskich otrzymają godziwą rekompensatę (podkreśl. BH), uwzględniającą zastosowanie lub niezastosowanie środków technologicznych, określonych w art. 6 (stanowiącym o obowiązkach Państw Członkowskich do przewidzenia ochrony prawnej dla środków technologicznych – uwaga BH), w odniesieniu do danych utworów lub przedmiotów objętych ochroną;

c) w odniesieniu do szczególnych czynności zwielokrotniania dokonywanych przez ogólnodostępne biblioteki (podkreśl. BH), instytucje edukacyjne i muzea lub przez archiwa, które nie są skierowane na osiągnięcie bezpośredniej lub pośredniej korzyści gospodarczej lub handlowej (podkreślenia - BH)”. Ust. 3 art. 5 stanowi, że odpowiednie wyjątki i ograniczenia mogą dotyczyć takich przypadków, jak: „a) korzystania wyłącznie w celach zilustrowania w ramach nauczania lub badań naukowych tak długo, jak źródło, łącznie z nazwiskiem autora, zostanie podane, poza przypadkami, w których okaże się to niemożliwe i w stopniu uzasadnionym przez cel niehandlowy, który ma być osiągnięty”. Dyrektywa w art. 5 ust. 5 stanowi, że wyjątki i ograniczenia w monopolu autorskim mogą być stosowane „tylko w niektórych szczególnych przypadkach, które nie naruszają normalnego wykorzystania dzieła lub innego przedmiotu objętego ochroną, ani nie powodują nieuzasadnionej szkody dla uzasadnionych interesów podmiotów prawa autorskiego” (podkreślenia - BH).

Licencje ustawowe ustanowione przepisami obowiązującymi w krajach członkowskich UE nie powinny naruszać normalnego korzystania z utworu, nie powinny powodować nieuzasadnionych szkód twórcom.

Jestem przekonany, że postanowienia dyrektywy zostały we właściwy sposób implementowane do ustawodawstw wszystkich państw członkowskich UE. Uważam, że tak, jak i u nas, dopuszcza się tam do korzystania w zakresie własnego użytku osobistego (dyrektywa – art. 5 ust. 2 lit. b), a także przez ogólnodostępne biblioteki, instytucje edukacyjne, muzea oraz archiwa (dyrektywa - art. 5 ust. 2 lit. c). Problem „godziwej” rekompensaty (patrz wyżej, podkreśl. BH), o którym wspomina dyrektywa w cytowanym wyżej art. 5 ust. 2 lit b), wymaga rozwiązania, ale zadanie znalezienia właściwych rozwiązań nie jest zadaniem bibliotek bądź innych instytucji publicznych

umożliwiających czytelnikom korzystanie z utworów w ramach „własnego użytku osobistego”, jest to zadanie dla właściwych organów Państw Członkowskich UE, które muszą zająć się tym problemem, są zobowiązane do podjęcia stosownych działań w porozumieniu z organizacjami zbiorowego zarządzania prawami autorskimi¹².

A jak wygląda sprawa usług naszych bibliotek na rzecz użytkowników osób fizycznych z krajów spoza UE? Dążenie do udzielenia stosownej pomocy pracownikom nauki, osobom doskonalącym się zawodowo, jest na pewno działaniem godnym pochwały i wsparcia. Takie działania mieszczące się w ramach „własnego użytku osobistego” i zgodnie z art. 23 naszej ustawy o prawie autorskim mogą być podejmowane, ale zakres tej pomocy nie może przekroczyć granic określonych przez nasze przepisy, granic ustawowych licencji, postanowień o dozwolonym użytku chronionych utworów, a przede wszystkim granic określonych powołaną tu dyrektywą unijną. Można się tu odwołać nawet do postanowień naszej Ustawy Zasadniczej¹³, która zobowiązuje m.in. instytucje publiczne do jednakowego traktowania wszystkich, tak obywateli naszego państwa, jak i cudzoziemców¹⁴. Zobowiązuje ona do stwarzania wszystkim warunków do korzystania z dóbr kultury¹⁵. W końcu Konstytucja zapewnia każdemu wolność badań naukowych oraz ogłaszania ich wyników, wolność nauczania, a także wolność korzystania z dóbr kultury (art. 73¹⁶), dóbr, do których zaliczają się także zbiory biblioteczne. Należy także tu wskazać na art. 3 ustawy o bibliotekach, który stanowi, że biblioteki i ich zbiory stanowią dobro narodowe, że biblioteki mają obowiązek organizowania i zapewnienia dostępu do zasobów dorobku nauki i kultury polskiej oraz światowej, a prawo korzystania z bibliotek ma charakter powszechny.

Przypomnę obowiązujące bibliotekarzy przepisy prawa – ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych.

1. Art. 23 ustawy zezwala na nieodpłatne korzystanie, bez zezwolenia twórcy, z już rozpowszechnionego (udostępnionego publicznie) utworu - w zakresie własnego użytku osobistego. Przepisy te pozwalają także na korzystanie z elektronicznych baz danych spełniających cechy utworu, jednakże tylko w takiej sytuacji, kiedy dotyczy to własnego użytku naukowego niezwiązanego z celem zarobkowym. Zakres własnego użytku osobistego obejmuje wyłącznie korzystanie z pojedynczych egzemplarzy

¹² Art. 104 i nast. Ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych.

¹³ Na konstytucyjne uwarunkowania związane z tym problemem zwrócił mi uwagę radca prawny Min. Kultury – mec. Rafał Golań

¹⁴ Art. 32 ust. 1 Konstytucji stanowi: „*Wszyscy są wobec prawa równi. Wszyscy mają prawo do równego traktowania przez władze publiczne*”

¹⁵ Art. 6 ust. 1 Konstytucji mówi: „*Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju*”

¹⁶ Art. 73 Konstytucji stanowi: „*Każdemu zapewnia się wolność twórczości artystycznej, badań naukowych oraz ogłaszania ich wyników, wolność nauczania, a także wolność korzystania z dóbr kultury*”

utworu. Przepisy te nie ograniczają objętości kopiowanego egzemplarza, tak, że dopuszczalne jest skopiowanie nawet całego utworu.

Powstaje pytanie, kto może korzystać z utworu w zakresie własnego użytku osobistego? Czy użytek „dla własnych celów zawodowych” można uznać za mieszczący się w granicach „własnego użytku osobistego”? Autor komentarza do ustawy¹⁷ wyraża zdanie, „*że fakt, iż osoba dokonująca zwielokrotnienia dzieła (np. lekarz wykonujący odbitkę z czasopisma fachowego) wykorzystuje wiadomości z niego uzyskane w celach zawodowych, objęty jest zakresem działania przepisu o dozwolonym użytku osobistym. Istotne jest bowiem, że z uzyskanej odbitki lekarz ten nie będzie korzystał poza kręgiem osób określonych w art. 23 ust. 2*” (podkreśl. BH). I dalej: „*Użytek wewnątrz zakładu pracy nie jest użytkowaniem osobistym i nie podlega przepisowi art. 23. Zakład pracy, który dla swoich pracowników wykona określoną liczbę egzemplarzy dzieła w celach szkoleniowych, powinien na taki użytek uzyskać zezwolenie, chyba że jest to instytucja naukowa lub oświatowa (art. 27)*” (podkreśl. BH). A jaki charakter ma biblioteka naukowa, jaka instytucją jest szkoła wyższa?

Znowelizowana ustawa (nowelizacja z dnia 1 kwietnia 2004 r. ogłoszona w Dz. U. Nr 91, poz. 869) stanowi w art. 23 ust. 2, że: „*Zakres własnego użytku obejmuje korzystanie z pojedynczych egzemplarzy utworów* (podkreślenie – BH) ...”. Z tych znowelizowanych postanowień art. 23 ust. 2 ustawy wynika, że nie wolno skopiować, dla jednego zamawiającego użytkownika biblioteki, większej liczby egzemplarzy utworu, że jeden użytkownik ma prawo tylko do jednej kopii.

Nie jest użytkowaniem osobistym korzystanie z utworu w szerszym kręgu osób, niż to dopuszcza ustawa, np. w obrębie zakładu pracy. Użytek profesjonalny, dla własnych celów zawodowych, to korzystanie związane z poszerzaniem kwalifikacji użytkownika (np. sporządzanie kopii artykułów z czasopism w celu poszerzenia własnej wiedzy), uzyskania stopnia naukowego, tytułu naukowego, specjalizacji. Takie korzystanie nie stanowi naruszenia ustawy, niezależnie, czy dotyczy to obywateli polskich, obywateli Państw Członkowskich UE, czy też obywateli innych państw. Inaczej może przedstawiać się sprawa, kiedy określone działania mają charakter zarobkowy, m.in. w takim rozumieniu, że stanowią przedmiot umowy o dzieło z jednostką nie mającą charakteru instytucji naukowej, przedsiębiorstwa, jednostki prowadzącej działalność gospodarczą. Zalecałbym tu, aby na zamówieniach kopii utworów, przede wszystkim składanych przez użytkowników – obywateli państw spoza UE, znajdowały się oświadczenia użytkowników, że kopie te nie będą wykorzystywane dla celów związanych z działalnością gospodarczą. Niedopuszczalne jest wykorzystywanie przepisów o korzystaniu z utworu w zakresie własnego użytku osobistego dla celów jednostki organizacyjnej, pod pozorem opłacania wykonania kopii dla pracownika,

¹⁷ Janusz Barta, Monika Czajkowska-Dąbrowska, Zbigniew Cwiakański, Ryszard Markiewicz, Elżbieta Traple: „*Komentarz do ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych*”, Dom Wydawniczy ABC, Warszawa 1995 s. 17

tworzenie swoistej „biblioteki zakładowej” z odbitek artykułów czasopism dla „ośrodka badawczego (!)” zakładu płacącego za sporządzenie kopii itp. działania (np. w Stanach Zjednoczonych słynna sprawa Texaco¹⁸), korzystanie z fragmentów opublikowanych utworów przez ośrodki informacji naukowej lub dokumentacji tych zakładów. Ustawa, w art. 30, zastrzega, że w takich sytuacjach twórca (organizacja zbiorowego zarządzania prawami autorskimi), ma prawo do stosownego wynagrodzenia.

Trzeba także wspomnieć, że zakres własnego użytku osobistego obejmuje, obok osoby zainteresowanej, także inne osoby pozostające z nią w związku osobistym, w szczególności w związku pokrewieństwa, powinowactwa lub stosunku towarzyskiego (a więc nieformalnego, co wyklucza korzystanie z licencji ustawowej przy stosunkach profesjonalnych, formalnych, gdy występują wyłącznie powiązania wynikające np. ze stosunku pracy).

2. Wspomniana tutaj nowelizacja ustawy dodała nowy artykuł (art. 23¹), który stanowi o nowej formie dozwolonego użytku chronionych utworów. Nowe przepisy pozwalają na zwielokrotnienie utworów, bez zezwolenia twórcy, jeśli działanie takie nie ma znaczenia gospodarczego, a ma charakter przejściowy lub przypadkowy (incydentalny) oraz stanowi integralną część procesu technologicznego i ma na celu wyłącznie umożliwienie: *1) przekazu utworu w systemie teleinformatycznym pomiędzy osobami trzecimi przez pośrednika lub 2) zgodnego z prawem korzystania z utworu.*

3. Instytucje naukowe i oświatowe mogą w celach dydaktycznych korzystać z rozpowszechnionych utworów w oryginale i w tłumaczeniu, a także sporządzać dla tych celów egzemplarze fragmentów rozpowszechnionego utworu (art. 27 ustawy). Dodajmy, że mają takie prawo także w celach związanych z własną działalnością badawczą. Z przepisów tych nie wynikają, wprost, wnioski odnoszące się do użytkowników zagranicznych. Wykładnia literalna tego przepisu (art. 27 ustawy) zezwala instytucjom naukowym i oświatowym na korzystanie z rozpowszechnionych utworów w celach dydaktycznych lub do prowadzenia własnych badań. I tylko w tym zakresie można sporządzać egzemplarze fragmentów (np. artykułów stanowiących część publikacji periodycznej – w rozumieniu art. 11 ustawy o prawie autorskim)

¹⁸ Sąd Apelacyjny w Nowym Jorku (w związku z pozwem Centrum Przestrzegania Praw Autorskich – Copyright Clearance Center – CCC, w wyniku rewizji pozwanego, jako II instancja) orzekł w 1985 r., że duża, bogata i znana firma Texaco systematycznie narusza zasadę rzetelnego korzystania (*fair use*), narusza przepisy prawa autorskiego kopiując setki artykułów z czasopism naukowych, a następnie rozpowszechnia je wśród zatrudnionych w firmie pracowników naukowych, którzy tworzą „biblioteczki odbitek” służące nie tylko im, ale także innym osobom. Sąd stwierdził, iż zasada *fair use* zezwala wyłącznie na bieżące korzystanie i orzekł, że pracownik instytucji prowadzącej działalność komercyjną nie ma prawa nadużywać zasady rzetelnego korzystania (np. przez tworzenie zbiorów kserokopii), a instytucja ta ma obowiązek prenumerowania odpowiedniej liczby egzemplarzy potrzebnych czasopism naukowych bądź też zobowiązana jest do nabycia od CCC stosownej licencji na kopiowanie. Szerzej na ten temat: Bolesław Howorka: *Prawo autorskie. Konwencja berneńska i polska ustawa*. Przegląd Biblioteczny 1997 nr 2/3 s. 180-181

rozpowszechnionych utworów. Jednakże warto się zastanowić, czy sporządzanie wspomnianych w art. 27 ustawy egzemplarzy fragmentów rozpowszechnionego utworu nie jest określeniem także takich działań, które polegają na sprowadzeniu przez uprawnioną do tego bibliotekę – z innej biblioteki, także zagranicznej, stosownej kopii utworu. Ale realizując takie zamówienie nie wolno zapomnieć o postanowienia dyrektywy UE nr 29 z 2001 r. (tu cytowanej); tu trzeba mieć gwarancję, że zamawiająca instytucja działa non-profit. I jak to już powyżej stwierdziłem, nie jest to istotne przy rozważaniu tego problemu w aspekcie współpracy z placówkami zagranicznymi, bowiem rozstrzygające sprawę będą tu postanowienia art. 28 ustawy, stanowiące o uprawnieniach bibliotek.

4. Przepisy art. 28 ustawy zezwalają bibliotekom, w zakresie ich zadań statutowych, na nieodpłatne udostępnianie egzemplarzy utworów, które zostały rozpowszechnione, tzn. za zezwoleniem twórcy w jakikolwiek sposób udostępnione publicznie. Trzeba tu zwrócić uwagę na zwiększenie możliwości biblioteki związane z zamianą w tym artykule wyrazu „opublikowanych” (utworów za zezwoleniem twórcy wielokrotnionych, których egzemplarze zostały udostępnione publicznie¹⁹) na wyraz „rozpowszechnionych” (utworów za zezwoleniem twórcy w jakikolwiek sposób udostępnionych publicznie⁴).

Biblioteki, szkoły i archiwa mogą sporządzać lub zlecać sporządzenie pojedynczych egzemplarzy utworów rozpowszechnionych w celu uzupełnienia, zachowania lub ochrony własnych zbiorów.

Nowelizacja (pkt 3 – nowy w art. 28 ustawy o prawie autorskim) pozwala bibliotece (archiwum, szkole) na udostępnianie zbiorów dla celów badawczych lub poznawczych za pośrednictwem końcówek systemu informatycznego (terminali) znajdujących się na terenie tych jednostek.

Przepisy art. 28 odnoszą się także do podmiotów zagranicznych (nie ma w tej sprawie przepisów ograniczających w ustawie – nie wolno nam jednak, nigdy zapominać o prawie unijnym, w szczególności o postanowieniach dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2001/29/WE – zwielokrotnienie dokonywane przez ogólnodostępną bibliotekę nie może być „skierowane na osiągnięcie bezpośredniej lub pośredniej korzyści gospodarczej lub handlowej”²⁰).

Publiczne biblioteki, szkoły i archiwa, instytucje działające non-profit, zakłady publiczne mogą prosić nasze biblioteki o sporządzenie pojedynczych egzemplarzy utworów rozpowszechnionych – w celu uzupełnienia, zachowania lub ochrony własnych zbiorów. Jednak uważam, że celowe byłoby upewnienie się przed zrealizowaniem zamówienia, jaki jest „status” zamawiającego, czy naprawdę jest instytucją non-profit.

¹⁹ Art. 6 pkt 1 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych.

²⁰ Art. 5 („Wyjątki i ograniczenia”) ust. 2 lit c) Dyrektywy 2001/29/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 22 maja 2001 r. w sprawie harmonizacji niektórych aspektów prawa autorskich i pokrewnych w społeczeństwie informacyjnym

Najlepszym rozwiązaniem byłoby nawiązanie współpracy między odpowiednimi systemami biblioteczno-informacyjnymi, konsorcjami, organizacjami, bibliotekami centralnymi. Trzeba tu także odpowiedzieć sobie na pytanie, jaki ma sens zamawianie artykułów i innych dokumentów zagranicą w sytuacji, kiedy odpowiednie czasopisma, materiały są w bibliotekach danego państwa. Dlatego wiarygodny i sprawdzony pośrednik z zagranicy byłby dla nas gwarantem, że nie naruszamy przepisów naszej ustawy i przepisów dyrektywy UE 2001/23/WE.

5. Artykuły 34 i 35 ustawy o prawie autorskim określają warunki korzystania z utworu w ramach dozwolonego użytku. Każde korzystanie z utworu w ramach dozwolonego użytku chronionych utworów jest możliwe pod warunkiem, że zamieszczona będzie informacja o twórcy oraz o źródle. Wymienienie twórcy to podanie jego imienia i nazwiska bądź jego pseudonimu lub poinformowanie o tym, że utwór został udostępniony anonimowo (art. 16 pkt 1 i 2 ustawy). Podanie informacji o źródle to wymienienie danych pozwalających na dokładną identyfikację utworu, miejsca opublikowania bądź też rozpowszechnienia. Informacja ta może być pominięta lub niepełna, jeśli nie istnieją możliwości jej ustalenia.

Tu zawsze trzeba pamiętać o przepisach zakazujących naruszenie treści i formy utworu, nakazujących rzetelne z niego korzystanie²¹. Nie wolno dokonywać „podziałów” utworu np. artykułu w czasopiśmie naukowym), jeśli prowadziłoby to do naruszenia autorskich prawa osobistych.

Twórca ma prawo do wynagrodzenia związanego z korzystaniem z utworu w ramach omawianych licencji ustawowych tylko wtedy, gdy o tym stanowi ustawa.

Mgr Beata Chodzicka
Warszawa – Wydaw. Lek. PZWL

DLACZEGO STUDENCI KSERUJĄ PODRĘCZNIKI?

Streszczenie

W wystąpieniu omówione zostały zarówno historyczne przyczyny kopiowania książek, jak i współczesne powody kserowania podręczników lub ich fragmentów przez studentów akademii medycznych. Ponadto zostały podane również dane dotyczące kwot przeznaczanych miesięcznie przez studentów na kserowanie podręczników z rozbiciem na kierunki studiów: Lekarski, Farmacja, Stomatologia i Pielęgniarstwo.

²¹ Art. 16 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych